

Tiberije po Tacitu i po Svetoniju

Marjanović, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:216260>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

IVAN MARJANOVIĆ

TIBERIJE PO TACITU I SVETONIJU

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA POVIJEST

IVAN MARJANOVIĆ

TIBERIJE PO TACITU I SVETONIJU

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Tamara Tvrčković

Sumentor: dr. sc. Rudolf Barišić

Zagreb, 2019.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
1. UVOD	4
2. GAJ SVETONIJE TRANKVIL	5
2.1 Biografija.....	5
2.2 Djela	5
2.3 Svetonijev žanr biografije	6
3. PUBLIJE KORNELIJE TACIT	7
3.1 Biografija.....	7
3.2 Djela i stil	7
3.3 Utjecaj	9
4. TIBERIJE KLAUDIJE NERON	10
4.1 Tiberije do dolaska na prijestolje	10
4.2 Tiberijev uspon na vlast	11
4.3 Ubojstvo Agripe Postuma	12
4.4 Tiberije i Germanik	13
4.5 Uvreda veličanstva	16
4.6 Tiberije i puk	18
4.7 Tiberije na otoku Capriju i njegova smrt	19
5. ZAKLJUČAK	21
6. LITERATURA	23
7. BIBLIOGRAFIJA	25
8. SAŽETAK	27

1. UVOD

Mnoge ličnosti su u povijesti ostale upamćene vrlo negativno, što zbog njihovih stvarno loših osobina i djela, što zbog određene subjektivnosti historiografa. Jedna od tih ličnosti rimske povijesti je car Tiberije Klaudije Neron (*Tiberius Claudius Nero*),¹ poznatiji kao Tiberije. Cilj ovog rada je prikazati odnos dvojice velikih rimskih autora prema Tiberiju, odnosno odrediti razinu subjektivnosti njihovog portreta cara i zbog čega je ona postojala. Prvi od njih je Publije Kornelije Tacit, po mnogima najveći rimski historiograf, koji je u svojim *Analima* opisao razdoblje Tiberijeve vladavine u prvih 6 knjiga, dok je 5. knjiga djelomično očuvana. Drugi je Gaj Svetonije Trankvil, najpoznatiji rimski biograf, koji je u svojem biografskom djelu *O životima 12 careva* obuhvatio i Tiberija. Izabrao sam ih jer je od njih sačuvano najviše o Tiberiju, a uz to su i najpoznatiji, i zasigurno su imali velik utjecaj na historiografiju i položaj toga cara u njoj. Drugi rimski autori koji su pisali o njemu su Kasije Dion, Marko Veleije Paterkul i, fragmentarno, Plinije Stariji, Strabon i Seneka Stariji. Zbog neizmjernog autoriteta ovih autora, Tacita na historiografiju i Svetonija na žanr biografije, njihov portret Tiberija ostavio je dubok trag u historiografiji te će on dugo biti pamćen poprilično negativno. Ovom su se temom bavili povjesničari i filolozi, posebice u 19. i 20. stoljeću, analizirajući Tacita i njegovu potencijalnu subjektivnost, analizirajući Svetonija, kao i posljedični prikaz Tiberija u historiografiji.

Za početak ću prikazati osnovne biografske podatke oba autora, njihova djela, stil i utjecaj na kasnije autore. Potom ću se kronološki osvrnuti na značajnije epizode koje su bitne za Tiberijevu vladavinu i njegov karakter, usporedno navodeći što govore o tome jedan i drugi autor, a što današnja historiografija. Od značajnijih suvremenih djela koja sam izabrao za ovu tematiku ističu se *The Cambridge ancient history volume X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, koje pokriva opću povijest toga razdoblja, i knjiga *Tiberius the Politician* autorice Barbare Levick koja detaljno pokriva lik Tiberija. Uz njih, u manjoj mjeri sam se koristio drugim knjigama vezanim uz to razdoblje i književnost, kao i nekoliko znanstvenih članaka kako bih detaljnije obradio određene epizode za vrijeme vladavine. Budući da je Tacit pisao daleko opsežnije i detaljnije o Tiberiju u odnosu na Svetonija, u mnogo slučajeva ću se više obazirati na njegove stavove.

¹ Tiberije Klaudije Neron ime je od rođenja, od Augustovog posinjenja zvao se Tiberije Julije Cezar, a kao car zvao se Tiberije Cezar August. – Usp. MAŠKIN 2005, 380.

2. GAJ SVETONIJE TRANKVIL

2.1 Biografija

Gaj Svetonije Trankvil (*Gaius Suetonius Tranquillus*) rođen je oko 70. godine u skromnoj obitelji viteškog staleža. U početku svoje karijere radio je kao pravnik, zatim, prema pismu Plinija Mlađeg, kupuje imanje kod Rima gdje radi kao učitelj (*grammaticus*).² Prema natpisu iz Hippona³ očuvani su neki podatci o Svetoniju i njegovoj karijeri.⁴ Zbog pokroviteljstva Plinija Mlađeg, a kasnije i Septicija Klara, za vrijeme vladavine cara Trajana (98. – 117. g.) dobiva dužnost nadgledanja javnih knjižnica, a za cara Hadrijana (117. – 138. g.) bio je zadužen za carsku korespondenciju i vođenje carskog arhiva.⁵ Zahvaljujući toj činjenici, Svetonije je imao uvid u privatni život čitavog dvora i samoga cara, što mu je poslužilo u pisanju njegovih djela. Zajedno sa Septicijem Klarom, prefektom pretorijanaca, 122. godine biva izbačen s dvora zbog prisnosti sa carevom ženom i otada mu se gubi svaki trag.⁶

2.2 Djela

O Svetonijevim djelima saznajemo iz enciklopedije iz 10. st. nazvane *Suda* (grč. Σοῦδα) u kojoj su sačuvani samo naslovi raznovrsnih djela, a valja istaknuti; *Pratum* (ili *Prata*), enciklopedijsko djelo; *De Viris Illustribus*, biografije pisaca, od kojih nam je sačuvana samo prva polovica odjeljka *De grammaticis et rhetoribus* i životopisi Terencija, Vergilija, Horacija, Perzija i Lukana u odlomku *De poetis*.⁷ Svetonijevo najvažnije djelo, kojim se ovaj rad bavi, je *De Vita Caesarum*, koje obuhvaća 12 biografija careva od Julija Cezara⁸ do Domicijana, u 8 knjiga. Djelo je očuvano u cijelosti osim uvoda u prvu biografiju i posvetu Septiciju Klaru.⁹

² TOWNEND 1961, 99.

³ Smatra se da je njegova obitelj porijeklom iz Hippona, današnji grad Anaba u Alžiru.

⁴ Usp. TOWNEND, 1961.

⁵ CONTE, 1999, 546.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid. 546, 547, VRATOVIĆ 2008, 180,181.

⁸ Gaj Julije Cezar nije bio rimski car, ali ga Svetonije ipak uvrštava u djelo.

⁹ CONTE 1999, 547.

2.3 Svetonijev žanr biografije

Budući da se ovaj rad bavi, uz Tacitove *Annales*, Svetonijevim biografijama *De Vita Caesarum* (četvrtom biografijom koja se odnosi na Tiberija), valja nešto reći o žanru biografije kakav je razvio Svetonije. U djelu *De Viris Illustribus* pratio je već ustaljenu tradiciju biografije uspostavljene u Grčkoj, a koju su u Rimu nastavili Kornelije Nepot i Varon. Za *De Vita Caesarum* prati sličnu ideju, ali je biografija prilagođena za careve; opsežnije govori o njihovom karakteru i načinu na koji su pokazivali moć. Svaka biografija u početku sadrži podrijetlo cara i njegove obitelji, a zatim govori o njegovoj mladosti, potom prekida kronološki tijek i potpuno akronološki opisuje carev karakter kroz razne primjere i anegdote, a onda biografija završava carevom smrću. Pritom psihološki analizira cara i njegovu ličnost povezujući je s njegovim greškama i pokazuje njegove poroke otkrivajući njegove privatne navike, koje će kod Tiberija biti vrlo negativno naglašene.¹⁰ Svetonije je opisao taj postupak u Augustovoj biografiji kada navodi da neće ići po vremenu (*per tempora*), već po vrsti (*per species*),¹¹ za razliku od Tacita, koji povijesti pristupa kronološki, po godinama. Zbog izrazite moralističke tendencije, u Svetonijevom djelu vidljivo je demistificiranje careve ličnosti korištenjem skandaloznih detalja iz njegova života, ali sve u cilju da prikaže cjelovitu osobnost cara, javnu, ali i privatnu. Prema nekima, to poprima obilježja današnjeg „žutog tiska“ jer se autor, uz arhivsku građu i dvorska pisma, koristio i javnim tračevima. Autor za uspjeh ovog djela može zahvaliti činjenici da je na lako čitljiv način prikazao detalje i podatke iz arhiva nedostupnog za javnost.¹²

Ovo djelo imalo je veliki utjecaj na sve buduće pisce biografija do 18. stoljeća kada se metodologija mijenja, ali Svetonije i dalje ostaje vrlo čitan. Između ostalih, utjecao je na Jeronima, na Einharda u djelu *Vita Karoli Magni*, Petrarca, Boccaccia i dr.¹³

¹⁰ BOARDMAN i dr. 1986., 272.

¹¹ CONTE 1999, 547.

¹² Ibid., 549.

¹³ Ibid., 549, 550.

3. PUBLIJE KORNELIJE TACIT

3.1 Biografija

Publije Kornelije Tacit (*Publius Cornelius Tacitus*) rođen je oko 55. godine u bogatoj patricijskoj obitelji. Kao i mnogi drugi rimski historiografi nakon obavljanja visokih državnih dužnosti, od pozicije pretora, konzula i prokonzula Azije, u zreloj se dobi okreće pisanju historiografije. Tacit počinje pisati nakon završetka vladavine dinastije Flavijevaca, kada umire Domicijan, koji je smatran despotom i protivnik senatorskog staleža, i na vlast dolazi car Nerva te ubrzo Trajan. Djelovao je kao prvenstveno retoričar i historiograf, a pripadnost senatorskom staležu najviše će utjecati na njegova djela.¹⁴ Malo je poznato o njemu i bio je relativno nepoznat autor do 15. i 16. stoljeća kada je ponovno otkriven i dobiva pozornost mnogih autora i mislioca toga vremena,¹⁵ a njegov utjecaj i popularnost od onda ne prestaju.

3.2 Djela i stil

Tacitov *De vita et moribus Agricolae* iz 98. g. najvjerojatnije je njegovo prvo djelo koje je zapravo panegirik njegovom puncu, vojskovođi Agrikoli. U djelu ima mnogo elemenata retorike kao i historiografije i kritike Domicijanove vladavine. Ovo djelo je dobar primjer postupnog prijelaza Tacita iz govornika u historiografa. U djelu *Germania*, odnosno *De origine, situ, moribus ac populis Germaniae*, Tacit uz opis područja i germanskih plemena upućuje i kritiku rimskom načinu života i moralu,¹⁶ što će svakako biti bitan element i u kasnijim djelima. Treba napomenuti kako je Tacit napisao i retoričko djelo *Dialogus de oratoribus* za koje nije sigurna datacija.¹⁷ Njegova dva glavna djela su *Ab excessu divi Augusti* odnosno *Annales*, koje pokriva razdoblje od 14. do 68. godine i *Historiae*, koje pokriva razdoblje od 69. do 96. godine.¹⁸

Anali nisu sačuvani u cijelosti, no za temu ovog rada najvažnije su prvih 6 knjiga, od kojih nije sačuvan velik dio 5. knjige, koje se odnose na vladavinu Tiberija. Teško je reći u kojoj se mjeri Tacit služio izvorima, povijesnim i memoarskim gradivom, te osobnim svjedočanstvima¹⁹ i

¹⁴ BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 434.

¹⁵ KENNEY i CLAUSEN 1982, 642-643.

¹⁶ BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 438-439.

¹⁷ BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 435.

¹⁸ *Anali* su, iako pokrivaju ranije razdoblje, napisani poslije *Historija*.

¹⁹ BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 450.

u kojoj mjeri se njegovo mišljenje podudara s mišljenjem izvornika, a sam Tacit navodi nekoliko izvora, od kojih su najznačajniji *acta senatus*.²⁰ Već na početku djela Tacit piše kako će pisati bez gnjeva i naklonosti (*sine ira et studio*), ali ipak je svoje djelo ispunio kritikom,²¹ često i neopravdanom. Kod procjene historiografske iskrenosti i preciznosti treba uzeti u obzir Tacitov umjetnički i retorički stil, te njegov društveni položaj i politički stav.²² Njegov stil je uzvišen, on analistički navodi događaje te ih grupira, a rečenice su sintaktički neskladne, što odražava nesklad društva za vrijeme carstva.²³ Njegov dramatički stil može se vidjeti kada izbacuje detalje i ističe određene scene radi većeg efekta.²⁴ Svoj politički stav Tacit često izražava kao žaljenje za prošlošću i slobodom, a gotovo sve vezano uz Carstvo gleda izrazito mračno,²⁵ tako da je njegova kritika Tiberija samo dio opće kritike carskog uređenja. On pripada dijelu aristokracije koji je doživio progon za vrijeme dinastije Flavijevaca, posebice cara Domicijana, te dolaskom na vlast nove dinastije koja je donijela više slobode, Tacit optimistički piše *Agrikolu* nadajući se suživotu slobode (*libertas*) i principata. Tacit često donosi vlastito viđenje događaja, iznosi vlastitu psihološku analizu likova i svako djelovanje likova opravdava njihovim osobinama.²⁶ Glavni problem ovoga je što često nameće razmišljanja i motivaciju likovima, koji ne moraju biti točni jer ne postoje dokazi o tome.²⁷ Budući da vjeruje kako je glavna svrha povijesti isticati dobre vrline (*virtus*),²⁸ često se bavi njome što je motiv svih njegovih djela te kako ju postići u novom uređenju koje nagrađuje carske poslušnike.²⁹

Njegov prikaz cara Tiberija zasigurno je pod utjecajem kasnije vladavine Domicijana i Tacit se služio raznim metodama kako bi činjenice koje je imao o Tiberiju uspio izobličiti tako što ga je neprestano optuživao za licemjerje i prikrivanje stvarne zle čudi.³⁰

²⁰ *Acta senatus* su službeni zapisi senatskih sjednica.

²¹ VRATOVIĆ 2008, 162.

²² BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 450.

²³ VRATOVIĆ 2008, 163.

²⁴ KENNEY i CLAUSEN 1982, 649.

²⁵ BUDIMIR i FLAŠAR 1986, 450.

²⁶ VRATOVIĆ 2008, 162.

²⁷ KENNEY i CLAUSEN 1982, 649.

²⁸ TACIT III, 65.

²⁹ KENNEY i CLAUSEN 1982, 643.

³⁰ KENNEY i CLAUSEN 1982, 649-650.

3.3 Utjecaj

Tacit ipak nije stekao popularnost u antici i srednjem vijeku. Ističe se samo Amijan Marcelin iz 4. st. koji kronološki nastavlja njegove *Historiae* i smatra ga uzorom, a i stilski mu je vrlo sličan. Njegovim djelima služilo se i nekoliko kršćanskih pisaca. Ponovno je otkriven u 15. i 16. stoljeću kada se nanovo pojavljuju prijepisi njegovih djela. Zasigurno je utjecao i na autore za vrijeme mnogih antimonarhističkih pokreta u Europi, kao što je Francuska revolucija.³¹

Ipak, povjesničari 19. i 20. stoljeća započet će kritički sagledavati Tacitov prikaz Tiberija te će se on početi promatrati u pozitivnijem svjetlu.³² No, čini se da je unatoč rehabilitaciji Tiberija, kao i kritičkog sagledavanja drugih Tacitu omraženih careva, svejedno ostao dubok usađen portret careva kako ih je prikazao ovaj znameniti historiograf.

³¹ BUDIMIR i FLAŠAR, 1986, 449-450.

³² LEVICK 2005, 178.

4. TIBERIJE KLAUDIJE NERON

4.1 Tiberije do dolaska na prijestolje

Tiberijevoj vladavini prethodila je uspješna vladavina prvog rimskog cara Augusta. Već sama ta činjenica, ali i sam način dolaska Tiberija na prijestolje znatno će utjecati na njegovu osobnost i stav naroda i suvremenika prema njemu. Tiberije ni iz bliza nije bio Augustov prvi izbor: bio je to Marko Klaudije Marcel koji umire već 23. g. pr. Kr., a zatim Marko Vipsanije Agripa koji umire 12. g. pr. Kr. U međuvremenu, Agripa je dobio tri sina: Gaja, Lucija i Agripu Postuma, a Gaj i Lucije nakon očeve smrti bivaju posvojeni od strane Augusta, dok je Agripa Postum izuzet od posvojenja radi očuvanja vlastite loze. Tiberije tada također biva posinjen i izabran kao nasljednik, ali samo dok ne odrastu Gaj i Lucije. Morao se razvesti od svoje žene Vipsanije i ući u brak bez ljubavi sa tvrdoglavom Julijom.³³ Nezainteresiran za vlast i nezadovoljan brakom odlazi iz javnog života na Rodos. Svetonije navodi njegove prijašnje vojne i političke uspjehe te ističe njegovu skromnost dok je boravio na Rodosu, ali Tiberije uspijeva steći mržnju naroda zbog grčkog načina života na otoku.³⁴ Početkom 1. st. umiru i Gaj i Lucije, a Tiberije se vraća u Rim gdje ga August bira za nasljednika zajedno s Agripom Postumom koji će kasnije biti prognan. Uvjet za takav izbor bio je da Tiberije mora posvojiti Augustovog nećaka Germanika. Tiberije uz to postiže nove vojne uspjehe ugušivši ustanak u Iliriku, za što ga Svetonije posebno hvali kao i za uspjehe u Germaniji.³⁵ Tacit kratko navodi da je bio sposoban vojskovođa, ali bahat po uzoru na njegovu obitelj Klaudijevaca i da je sakrivao svoju okrutnost, prijetvornost, želju za osvetom i raskalašenost.³⁶

³³ BOARDMAN i dr. 1986, 158,159, SVETONIJE, Tib. 7.

³⁴ SVETONIJE, Tib. 10-13.

³⁵ SVETONIJE, Tib. 16-20.

³⁶ TACIT I, 4.

4.2 Tiberijev uspon na vlast

Sam dolazak Tiberija na vlast iz različitih je smjerova kritiziran od obojice autora. Svetonije citira početak Augustove oporuke: *Pošto mi je okrutna sudba odnijela sinove Gaja i Lucija, neka Tiberije Cezar bude nasljednik polovine i šestine moga imanja*. Uz to komentira kako je to učvrstilo mišljenje onih koji su smatrali da je Tiberije, zbog takvog početka oporuke, postao nasljednik iz prinude, a ne Augustove volje.³⁷ Tacit navodi kako su mnogi *razboriti ljudi* govorili da je August, između ostaloga, izabrao Tiberija da bi u *groznu kontrastu potražio slavu*, aludirajući na to da ga nije smatrao sposobnim. Kao nekakav dokaz navodi činjenicu da je August nekoliko godina ranije negativno prokomentirao Tiberijev izgled, držanje i neke poteze.³⁸ I Svetonije navodi kako je pred samu smrt August, nakon posljednjeg razgovora s Tiberijem, slugama prokomentirao kako je jadan narod koji dolazi pod vilice koje tako polagano žvaču. On ipak opravdava izbor Tiberija tvrdeći da August ne bi izabrao njega bez pomnog sagledavanja njegovih vrlina i mana.³⁹

Suremena historiografija smatra da August onakvim uvodom u oporuci nije mislio uvrijediti Tiberija, nego da ga je time zapravo legitimizirao kao nasljednika koji nije iz obitelji Julijevaca, a važno je primijetiti da nije ni spomenuo prognanog Agripu Postuma.⁴⁰ August je u zadnjoj godini života pratio Tiberija s otoka Caprija dijelom puta do Napulja kako bi bili viđeni zajedno i kako bi na taj način pokazao da nema nikakvih dilema tko će biti nasljednik.⁴¹ Nije sigurno da se taj susret doista dogodio, a moguće je da su njegove pogrdne riječi prema Tiberiju produkt kasnijih autora koji nisu favorizirali budućeg cara.⁴²

Što se tiče preuzimanja vlasti, Tiberije je bio u nezahvalnoj poziciji budući da je bio prvi nasljednik novog sustava kojeg je uspostavio August. Njegovo hinjenje u odbijanju vlasti, ili čak razmišljanje o podjeli vlasti, doživjelo je poveću kritiku od Tacita i Svetonija. Tacit ga zbog toga naziva neiskrenim, nejasnim i dvoličnim, a uz to i navodi druge protukandidate za koje je navodno August prije smrti rekao da su sposobni za vlast ili *capaces imperii*⁴³, ali moguće je da je taj podatak izmislio neki raniji historiograf od kojega Tacit preuzima podatak.⁴⁴ Svetonije opet nešto

³⁷ SVETONIJE, Tib. 23.

³⁸ TACIT I, 10.

³⁹ SVETONIJE, Tib. 21.

⁴⁰ BOWMAN i dr. 2008, 204.

⁴¹ LEVICK 2005, 48.

⁴² Ibid.

⁴³ TACIT I, 11-13.

⁴⁴ BOWMAN i dr. 2008, 204.

blaže i kraće od Tacita naziva Tiberijevo odbijanje najdubljim licemjerjem. Razlog tomu, prema Svetoniju, bio je strah tj. svijest o opasnostima, navodeći primjere pobuna legija i Germanika,⁴⁵ o čemu će biti više riječi kasnije.

Odbijanje vlasti ili *recusatio imperii* ustalit će se kao puka formalnost i postati praksa budućih careva. Zbog činjenice da je Tiberije to radio prvi, izgledalo je kao da je neiskren. Ipak se pokazalo da se Tiberije bojava protukandidata i da je želio vlast.⁴⁶ S druge strane, Svetonijeva teza da se car bojava pobuna legija i prijestolonasljednika Germanika zapravo znači da je on čekao da se pobune riješe pa da tek onda preuzme vlast, što pokazuje da je neodlučan, osobina koja ne podsjeća na uspješnog vojskovođu poput Tiberija. Levick tvrdi da je Tiberije, iako se vremenski prihvaćanje vlasti može smjestiti u vremenskom okviru gušenja pobuna, odgađao prihvaćanje vlasti zbog politike, nikako zbog pobuna legija. Car je službeno već držao ili naslijedio sve ovlasti koje je imao August, da je bilo pitanje formalnosti sigurno rasprava ne bi trajala toliko dugo. Ono što je Tiberije tražio, a bilo je nemoguće i senatori nisu bili spremni na to ili ga nisu razumjeli, je da mu u vladanju pomognu istaknuti pojedinci iz Senata. Kada je car vidio da senatori traže jednog vladara sa svim ovlastima za koje su smatrali da su nerazdvojne, prihvatio ih je. Tacit je definitivno ovakvu neodlučnost odlučio pokazati kao veliko licemjerje cara, ali istina je da ni Tacit nije razumio što je Tiberije tražio od Senata pa takav stav ne čudi.⁴⁷

4.3 Ubojstvo Agripe Postuma

Tacit nimalo ne okolišajući, na samom početku šestog poglavlja prve knjige tvrdi da je prvi zločin nove vlade bilo ubojstvo Agripe Postuma.⁴⁸ Zanimljivo je da on u petom poglavlju iste knjige navodi glasine kako je August nekoliko mjeseci prije smrti posjetio prognanog Agripu na otoku Planaziju i kako je bilo nade da ga vrati na dvor.⁴⁹ Tacit uza sve to ponovno navodi Tiberijevu prijetvornost, koju je već na neki način usadio u svijest čitatelja, kada je car negirao da je to bila njegova naredba.⁵⁰ Svetonije je nešto blaži. Naime, iako prvo navodi da ga je uklonio, odmah piše kako je to mogla biti Augustova naredba ili da je to učinila Livija u njegovo ime.

⁴⁵ SVETONIJE, Tib. 24-25.

⁴⁶ BOWMAN i dr. 2008, 205.

⁴⁷ LEVICK 2005, 54-56.

⁴⁸ TACIT I, 6.

⁴⁹ TACIT I, 5.

⁵⁰ TACIT I, 6.

Svetonije ne spominje da je Tiberije prijetvorno tvrdio kako ne zna ništa o naredbi, već da je htio ukloniti mržnju naroda,⁵¹ vjerojatno u strahu od glasina.

Augustovo putovanje i njegov susret s Agripom bio je moguć, kao i Augustovo žaljenje, ali, na kraju krajeva, nije promijenio svoju oporuku ostavivši tako Agripu bez ikakvog nasljedstva.⁵² Stoga je vrlo moguće da je August naredio da Agripa Postum bude ubijen nakon njegove smrti.⁵³ Bilo bi iznimno neoprezno da je Tiberije uistinu naredio ubojstvo te da mu izvještaj bude donesen uz svjedoke.⁵⁴

4.4 Tiberije i Germanik

Odnos Tiberija i Germanika obilježit će rano razdoblje Tiberijeve vladavine, a Svetonije i ponajviše Tacit doprinijeli su u naglašavanju njihovog lošeg odnosa i na kraju svalili krivnju njegove smrti na Tiberija. Germanik je bio Tiberijev posvojeni sin, a budući da je bio stariji od Tiberijevog biološkog sina Druza, i njegov nasljednik.⁵⁵ U Tacitovim *Analima* on je jedini lik kojega je Tacit opisivao apsolutno pozitivno u više navrata, a nazvao ga je čovjekom *usrdne čudi i izvanredne ljubaznosti* nasuprot *Tiberijeva drska i tajanstvena izgleda i govora*.⁵⁶ Za vrijeme Tiberijevog preuzimanja vlasti 14. godine, dolazi do dviju pobuna vojski, jedne u Panoniji, a druge u Germaniji, a uzrok je bio težak položaj legionara.⁵⁷ Tacit daje izrazito detaljan opis Germanikovog odbijanja ponude preuzimanja vlasti koju mu daje pobunjena vojska, kada je zaprijetio, dižući mač da ga zabije u prsa, da će se radije ubiti, nego pogaziti vjernost.⁵⁸ Obje su pobune ubrzo ugušene, ali Tacit i Svetonije pišu da su pobune bile vrlo opasne za Tiberija pogotovo ona na Rajni u Germaniji zbog prisutnosti Germanika kojemu su nudili vlast.⁵⁹

Zbog njegovog odbijanja ponude pobunjenika, ali i činjenice da je Germanik mladi nasljednik, a Tiberije relativno star čovjek, Germanik se nije mogao smatrati suparnikom Tiberiju. Definitivno je bilo u Germanikovim interesima podržati Tiberija.⁶⁰ Pobune nisu bile beznačajne,

⁵¹ SVETONIJE, Tib. 22.

⁵² LEVICK 2005, 45-46.

⁵³ BOWMAN i dr. 2008, 202.

⁵⁴ LEVICK 2005, 46.

⁵⁵ BOWMAN i dr. 2008, 206.

⁵⁶ TACIT I, 33.

⁵⁷ MAŠKIN 2005, 381.

⁵⁸ TACIT I, 35.

⁵⁹ BOWMAN i dr. 2008, 207.

⁶⁰ LEVICK 2005, 34.

ali su brzo ugušene i nisu se mogle smatrati prijetnjom Tiberijevoj vlasti, već posljedicom lošeg Augustovog vođenja i nezadovoljstva legionara koje se moglo iskazati tek promjenom vlasti.⁶¹

Tacit također nastoji uvjeriti čitatelja da je Tiberije bio ljubomoran na Germanikove vojne uspjehe govoreći da su vijesti o gušenju pobune u Germaniji izazvale kod njega radost zbog uspjeha i nemir zbog naklonosti vojnika i slave koju je Germanik stekao.⁶² Nakon povratka Germanika iz Germanije, Tiberije ga šalje na Istok kako bi regulirao odnose s Partima, a ubrzo Kapadokija i Komagna postaju rimske provincije.⁶³ Tacit navodi da je situacija na Istoku bila izlika Tiberiju da otrgne Germanika od njegovih legija i da ga izvrgne udarcu sudbine i izdajstvu.⁶⁴ Uz njega šalje i Gneja Kalpurnija Pizona kao pomoć, a prema Tacitu kao osobu preko koje će kontrolirati Germanika.⁶⁵ Pizon i Germanik nisu se slagali budući da ga je Pizon sprječavao u ratovanju protiv Parta, a i zahvaljujući Pizonovom lošem temperamentu.⁶⁶ Germanik poslije odlazi u Egipat gdje snižava cijenu žita kako bi povećao svoju popularnost, a u narodu je hodao bez straže i odjeći nalik grčkoj, što je naljutilo Tiberija jer je još August zabranjivao senatorima i moćnim vitezovima ulazak u Egipat zbog moguće kontrole nad opskrbom Italije hranom.⁶⁷ Tacit precizno opisuje ovaj događaj i lako se mogu vidjeti dodatni razlozi sukoba između Tiberija i Germanika.⁶⁸ Pizon je Tiberijevo nezadovoljstvo interpretirao kao dopuštenje za daljnje sukobe s Germanikom, što dovodi do raskidanja prijateljstva (*amicitia*) između Pizona i carske kuće, od strane Germanika, stoga Pizon ubrzo napušta Siriju, ali Germanik nedugo zatim umire.⁶⁹ Tacit prenosi Germanikove posljednje riječi gdje okrivljuje Pizona i njegovu ženu Plancinu da su ga otrovali, a prije smrti razgovarao je i sa svojom ženom Agripinom i prema Tacitu, ali i prema kasnijim glasinama,⁷⁰ upozorio ju je na Tiberija.⁷¹ Nadalje, detaljno opisuje reakciju naroda i njihovu duboku žalost za gubitkom mladog vojskovođe,⁷² a činjenica da Tiberije nije prisustvovao Germanikovom pogrebu i da je suzdržavao emocije dodatno ih je razljutila. Tacit navodi kako su svi znali da Tiberije taj

⁶¹ BOWMAN i dr. 2008, 208-209.

⁶² TACIT I, 52.

⁶³ MAŠKIN 2005, 382.

⁶⁴ TACIT II, 5.

⁶⁵ BOWMAN i dr. 2008, 210.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ TACIT II 59.

⁶⁸ SHOTTER 1968, 208.

⁶⁹ BOWMAN i dr. 2008, 210.

⁷⁰ SHOTTER 1968, 208.

⁷¹ TACIT II, 71, 72.

⁷² TACIT II, 82, 83.

radost zbog Germanikove smrti i da se nije pokazivao u javnosti kako ona ne bi otkrila njegovu prijetvornost.⁷³ Pizon je završio na sudu u Rimu i, iako se obranio optužbi za trovanje te je suđen za pokušaj preuzimanje provincije,⁷⁴ ubrzo čini samoubojstvo, što je opet nagnalo ljude da povjeruju u Tiberijevu upletenost u Germanikovu smrt.⁷⁵ Tacit piše kako je čuo od starih da se više puta u Pizonovim rukama mogao vidjeti spis u kojemu su, prema kazivanju njegovih prijatelja, bile Tiberijeve upute protiv Germanika, ali ih ipak nije objavio zbog Sejanovih varki, a čak navodi kako je Sejan poslao krvnika Pizonu. Sam Tacit tvrdi kako on to ne može potvrditi, ali nije htio sakriti ono što je čuo.⁷⁶

Za razliku od Tacita, Svetonije je daleko manje opsežno pisao o odnosu Germanika i Tiberija. Svetonije piše kako Tiberije nije volio ni Druza ni Germanika, a Germaniku je umanjivao postignuta djela i pobjede proglašavao pogubnim za državu. Ovdje se lako može vidjeti kako Svetonije vrlo površno opisuje Tiberijeve postupke. Također kritizira Tiberija što se žalio na Germanikov odlazak u Aleksandriju i navodi da se vjeruje kako je Tiberije odgovoran za njegovu smrt uz pomoć Pizona. Kao i Tacit navodi mogućnost da je Pizon iznio navodne Tiberijeve naredbe. Optužuje Tiberija i za Pizonovu smrt, kao i za kasniji progon Germanikove žene i djece,⁷⁷ o čemu će biti još riječi. Može se zaključiti da je po pitanju odnosa Tiberija i Germanika Svetonije zauzimao sličan stav kao i Tacit.

Istina je da Tiberije povlači Germanika nakon dvije godine uspješnih pohoda u Germaniji, ali to nije bilo zbog ljubomore jer mu je dao trijumf, a kasnije je dijelio s njim svoj treći konzulat.⁷⁸ To i činjenica da ga šalje na Istok ide u prilog tomu da Tiberije nije potkopavao političko jačanje Germanika. Slanje prijestolonasljednika na Istok više puta je činio i August kako bi oni stekli iskustvo vladanja,⁷⁹ stoga je Tacitova kritika zbog slanja Germanika neopravdana.

Što se tiče Tiberijevog distanciranja od Germanikovog pogreba, Tacit ovdje nastavlja motiv licemjernosti, koji bi se mogao primijeniti i da je Tiberije šutke stajao na njegovom pogrebu. Seneka opravdava Tiberija činjenicom da se on jednako tako ponašao nakon smrti brata Druza.⁸⁰

⁷³ TACIT III, 2,3.

⁷⁴ SALMON 1944, 137.

⁷⁵ BOWMAN i dr. 2008, 211.

⁷⁶ TACIT III, 16.

⁷⁷ SVETONIJE, Tib. 52.

⁷⁸ BOWMAN i dr. 2008, 209, 210.

⁷⁹ BOWMAN i dr. 2008, 210.

⁸⁰ BOWMAN i dr. 2008, 211.

Suvremena historiografija vrlo je skeptična oko glasina da je Tiberije dao ubiti Germanika preko Pizona, a Tacit ne dostavlja nikakve dokaze osim glasina.⁸¹

4.5 Uvreda veličanstva

Jedna od najpoznatijih karakteristika Tiberijeve vladavine bila su suđenja za izdaju i zasigurno su najviše utjecala na njegovu negativnu percepciju. Tiberije na početku vladavine (15.g.) nanovo uvodi zakon o uvredi veličanstva (*lex maiestatis*).⁸² U doba Republike taj se zakon odnosio pretežito na vojnu izdaju rimskog naroda, ali i sam August ga je počeo koristiti, ipak u znatno manjoj i blažoj mjeri.⁸³ U vrijeme Tiberija zakon se proširuje time što pokriva određena djela usmjerena protiv božanstvenog cara, odnosno Augusta koji je proglašen bogom nakon smrti, a zatim i klevete protiv njega samog⁸⁴ tako da se počeo zloupotrebljavati ponajviše od strane tužitelja ili *delatores*. Ako bi optuženik bio proglašen krivim, kazna bi bila ili smrt ili progonstvo uz konfiskaciju imovine, a tužitelj bi dobio minimalno četvrtinu njegove imovine. Time bi uspješni govornici, budući da nije bilo ekspanzivnih ratova u kojima bi se mogli vojno proslaviti, lako mogli doći do prestiža, novca, ali i naklonosti cara.⁸⁵ Još jedna prednost tog zakona bila je ta što su tužitelji mogli ispitati robove optuženoga i prikupiti informacije za optužbe koje nemaju veze s *maiestas*.⁸⁶ Dok je Tiberije bio u Rimu uspio je donekle kontrolirati tužitelje i sam je sudjelovao u nekim slučajevima, ali u razdoblju njegovog odsustva iz Rima često je vladala nesigurnost zbog tužitelja koji su manipulirali zakonom i lako se rješavali političkih protivnika.⁸⁷ Oba autora spominju dosta slučajeva koje ponekad krivo protumače te Tiberije biva prikazan negativno. Međutim, važno je primijetiti da prvi slučajevi koje spominje Tacit, a uključuju posredovanje Tiberija, završavaju oslobađajućom presudom po *lex maiestatis*, a u nekim je slučajevima sam Tiberije bio na strani optuženika.⁸⁸ Tacit zapravo koristi suđenja kako bi Tiberija prikazao okrutnim i dvoličnim. Ulaziti u svaki pojedini slučaj u kojemu Tacit nameće čitatelju pogrešnu sliku Tiberija zahtijevalo bi previše objašnjavanja, stoga se dovoljno osvrnuti na jedan poznatiji

⁸¹ SALMON 1944, 137.

⁸² TACIT I, 72.

⁸³ O'GORMAN 2003, 85.

⁸⁴ MAŠKIN 2005, 384 i LEVICK 2005, 151.

⁸⁵ BOWMAN i dr. 2008, 212.

⁸⁶ LEVICK 2005, 146.

⁸⁷ BOWMAN i dr. 2008, 212.

⁸⁸ O'GORMAN 2003, 85.

primjer. Tacit opisuje suđenje, po njegovim riječima, odličnog viteza Ticija Sabina godine 27., koji je bio blizak obitelji preminulog Germanika te koji je na prevaru senatora bliskih Sejanu uhvaćen kako priča negativno o Sejanu i Tiberiju zbog čega biva optužen. Međutim, nakon predstavljanja Sabina kao odličnog viteza i prijatelja narodu drage obitelji Germanika, nastavak optužbe i presude Tacit izostavlja i prelazi na Tiberijevo pismo na sveti dan januarskih kalendi u kojemu optužuje Sabina da je podmitio njegove oslobođenike da ga ubiju. Nakon njegovog pogubljenja, Tiberije šalje pismo zahvale Senatu.⁸⁹

Izostavljanje dijela priče zasigurno je učinjeno u svrhu dramatizacije priče, a okolnosti su bile savršene za prikaz ambicioznih tužitelja, okrutnog Sejana i Tiberija, te njegovog svetogrđa što daje pogubiti prijatelja Germanikove obitelji na sveti dan.⁹⁰ Tacit neizostavno spominje i okolnosti u samome gradu zbog ovog slučaja tvrdeći da ni u jedno drugo vrijeme nije bilo više straha i manjka međusobnog pouzdanja, čak i među rodbinom.⁹¹

Kako je Tiberijeva vladavina tekla, tako se povećavao broj zabilježenih zatvaranja i smaknuća. Jedan od razloga je to što je Tiberije 21. g. odredio pravilo da osuđenici na smrt moraju biti 10 dana zatvoreni, što je spriječilo bijeg, a time je i napredovala dokumentacija koja je znatno bolje očuvana nego za vrijeme Augusta gdje je zasigurno bilo slučajeva smrtnih kazni u manjoj mjeri. U pravilu, najmanje kazni bilo je u početku vladavine. Broj se povećava otkada politički jača Sejan, koji je kao prefekt pretorijanaca izgradio zajedničku vojarnu za sve pretorijance u Rimu i stekao time veliku moć. Sejan je 23. g. otrovao Tiberijevog sina Druza,⁹² što će Tiberije otkriti tek 31. g., i on zajedno sa svojim istomišljenicima radi protiv Germanikove obitelji, tj. njegove žene Agripine i sinova, kao i prijatelja. U ranim tridesetima prijestolonasljednik Gaj Cezar Kaligula i njegove pristaše također zlouporabljaju zakon za progone, a uskoro i Makron, novi prefekt pretorijanaca, koji je progonima nastojao održavati svoj utjecaj nad Kaligulom.⁹³ I sam Tacit priznaje kako je Makron možda izmišljao dosta optužbi te da je bio gori od Sejana.⁹⁴ Uzevši sve ovo u obzir, krivicu za veliki broj suđenja treba podnositi sam Senat koji je kao političko, zakonodavno i sudsko tijelo u to vrijeme manipulirao procedurama, optužbama i zakonom, ali je i bio pod utjecajem političkih struja predvođenih određenim ličnostima poput Sejana, a kasnije

⁸⁹ TACIT IV, 68-70.

⁹⁰ CORRIGAN 1993, 333, 338.

⁹¹ TACIT IV, 69.

⁹² MAŠKIN 2005, 384.

⁹³ LEVICK 2005, 154.

⁹⁴ TACIT VI, 48.

Makrona i Kaligule. Naravno, i sam Tiberije snosi veliki dio krivice, prvenstveno što za vrijeme vlastitog odsustva iz Rima nije mogao kontrolirati Senat. Tiberije nije uspio distancirati svoje uloge senatora i suca od uloge cara, te su uloge postale nerazdvojne pa se nije moglo znati jesu li njegove riječi carska naredba ili samo senatorski savjet.⁹⁵ Treba uzeti u obzir i da su prvi slučajevi bili presedani nakon kojih se ubrzo shvatilo kakve optužbe mogu proći na sudu, a kakve ne. To objašnjava smanjen broj ljudi oslobođenih optužbi kako je vlast trajala. Prema nekim istraživanjima procjenjuje se da su za Tiberijevih 22 godine vladavine 52 osoba optužene za izdaju,⁹⁶ ali treba imati na umu, kao što je spomenuto, da su se tužitelji često koristili tim zakonom kako bi došli do informacija za druge optužbe.

Svetonije izrazito senzacionalistički predstavlja slučajeve koje se odnose na zakon *maiestas*,⁹⁷ i s daleko manje stručnosti i detalja u odnosu na Tacita. Sve što se događalo u državi svaljuje na Tiberija tvrdeći da se izvršio ogroman broj groznih i okrutnih djela,⁹⁸ potom da njegova okrutnost raste nakon pada Sejana, što dokazuje da ga nije Sejan poticao na nedjela već da su to bile Tiberijeve naredbe. Zanimljivo je da Svetonije spominje suđenje Ticija Sabina ne spominjući ga imenom, već samo da su neki ljudi pogubljeni na januarske kalende, kao i da nije prolazio nijedan dan bez izvršenja smrtne kazne,⁹⁹ što je očigledna laž.

4.6 Tiberije i puk

Tiberije je zbog svega navedenog imao dosta lošu reputaciju među pukom. Osim toga, još neke njegove karakteristike u vladavini utjecale su na taj stav. Tiberije je bio dosta štedljiv, javne igre i predstave su bile rjeđe i slabije financirane, a on sam ih je vrlo rijetko posjećivao. U odnosu na Augusta, puno je manje organizirao javne izgradnje¹⁰⁰ radi uštede, što je vjerojatno bila pogreška - ne samo s financijskog stajališta, već i zbog popularnosti.¹⁰¹ Stoga se njegovoj vladavini može dati epitet štedljivosti jer je smanjio troškove ne samo na izgradnju, već i izbjegavanjem ratova i javnih igara, čime je napunio državnu blagajnu ispražnjenu za vrijeme Augusta.¹⁰²

⁹⁵ LEVICK 2005, 158.

⁹⁶ SALMON 1944, 132-133.

⁹⁷ LEVICK 2005, 149.

⁹⁸ SVETONIJE, Tib. 58-59.

⁹⁹ SVETONIJE, Tib. 61.

¹⁰⁰ SVETONIJE, Tib. 47.

¹⁰¹ LEVICK 2005, 95.

¹⁰² SALMON 1944, 148.

Svetonije njegovu darežljivost ne cijeni te nabroja da je bio darežljiv samo dva puta. U jednom slučaju je platio štetu građanima uzrokovanu požarom na Celiju, a u drugom je dao zajam bez kamata od 100 milijuna sestercija jer je nedostajalo novca u opticaju,¹⁰³ čime je riješio financijsku krizu. Tacit daje slične informacije o njegovim velikodušnim djelima, čak i navodi više primjera gdje je Tiberije intervenirao i nadoknadio štetu.¹⁰⁴ Tacit je čak objektivno branio Tiberija od pučkih glasina da je zbog nesretnih znamenja godinu dana prije velikog požara otišao iz Rima.¹⁰⁵ Moglo bi se zaključiti da je Tacit po ovom pitanju ipak bio objektivniji od Svetonija.

4.7 Tiberije na otoku Capriju i njegova smrt

Tiberijevo povlačenje na otok Capri 26. godine postat će još jedan u nizu kontroverznih poteza koji će mu donijeti snažne kritike. Tacit piše kako se Tiberije sakrio na otoku Capriju i prepustio tajnim raskalašenostima i škodljivoj dokolici te da se nije bavio državnim poslovima.¹⁰⁶ Na početku šeste knjige detaljnije opisuje Tiberija kao razbludnog i razuzdanog koji bludom kalja u slobodi rođene mladiće.¹⁰⁷ Svetonije opisuje Tiberijev boravak na Capriju s puno više detalja gdje je Tiberije opisan na još gori način te da je imao intimne odnose s malom djecom i da je mučio ljude.¹⁰⁸

Činjenica da se Tiberije povlači u izolaciju zasigurno je bilo doživljena kao nešto neobično i sasvim je logično da su se u puku počele širiti priče o njemu koje su možda bile potaknute od određenih političkih struja. Svetonije je u krivu da se Tiberije nije uopće bavio državnim poslovima i da je otišao kako bi sakrio svoju perverznu narav, što tvrdi i Tacit.

Mogući razlog odlaska bio je bijeg od Agripininih spletki, kao i potpuno emocionalni pad nakon smrti još jednog nasljednika 23. g., vlastitog sina Druza. Običaj političara bio je odlaženje u Kampaniju i u slične krajeve kako bi se u miru prepustili dokolici i bavljenjem hobijima. Moguće je da je i to bio razlog Tiberijevog odlaska.¹⁰⁹ Na otoku su bili prisutni astrolozi i znanstvenici

¹⁰³ SVETONIJE, Tib. 47.

¹⁰⁴ TACIT VI, 45.

¹⁰⁵ TACIT VI, 64.

¹⁰⁶ TACIT IV, 67.

¹⁰⁷ TACIT VI, 1.

¹⁰⁸ SVETONIJE, Tib. 44.

¹⁰⁹ HOUSTON 1985, 185-187.

zajedno s Tiberijem, a on je pomoću pisama i dalje održavao stalne kontakte s administracijom i bavio se državnim poslovima.¹¹⁰ Bilo je prisutnih liječnika, knjižničara, kao i osobne careve posluge. Car je često dobivao i posjete senatora, obitelji, kao i Sejana i Makrona.¹¹¹ Nemoguće ih je utvrditi niti postoje dokazi o Tiberijevim bludnim radnjama, stoga suvremena historiografija takve optužbe pripisuje autorima nesklonim Tiberiju.

Ipak, njegov odlazak bio je loš potez jer je to ojačalo Sejanovu političku moć u Rimu, a nakon njegovog pada dolazi do jačanja novog prefekta pretorijanaca Makrona. Postoji više verzija Tiberijeve smrti 37. godine. Tacit navodi samo onu u kojoj Makron daje teško bolesnog Tiberija ugušiti jastukom,¹¹² a Svetonije navodi nekoliko njih koje se mogu međusobno nadopuniti: prva da ga je Kaligula dao otrovati, druga da mu je uskraćena hrana kad je dobio groznicu, treća kako je ugušen, a za četvrtu verziju navodi Senekine riječi da se jednostavno srušio dozivajući sluge.¹¹³ U oporuci Tiberije ostavlja dva nasljednika, Germanikovog sina Gaja Kaligulu i Druzovog još uvijek maloljetnog sina Tiberija Gemela,¹¹⁴ ali ipak će se Kaligula izboriti za prijestolje i ubrzo se riješiti mladog Tiberija.

Svetonije opisuje radosne reakcije naroda na Tiberijevu smrt te kako ga nisu htjeli ni dostojanstveno pokopati, nego su ga čak htjeli i prokleti, ali je car ipak na kraju dobio svečani pogreb.¹¹⁵ Tacit ne piše o reakcijama naroda na njegovu smrt ni o pogrebu, možda i zato što su iduće knjige sve do 11. izgubljene, ali završava šestu knjigu kratkom rekapitulacijom njegove vladavine i to je zapravo sažetak prikaza Tiberija od strane Tacita. Navodi kako je Tiberije imao različita razdoblja vladavine: prvo je bio čestit i slavan kao privatni građanin i vojskovođa, zatim ga naziva licemjernim i podmuklim koji hini vrline sve do smrti njegovih nasljednika i njegove majke. Tada Tiberije, kako piše Tacit, postaje okrutno čudovište, zločinac koji krije raskalašen i besraman život.¹¹⁶

¹¹⁰ SALMON 1944, 140.

¹¹¹ HOUSTON 1985, 188-191.

¹¹² TACIT VI, 50.

¹¹³ SVETONIJE, Tib. 73.

¹¹⁴ SVETONIJE, Tib. 75.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ TACIT VI, 51.

5. ZAKLJUČAK

Tacit i Svetonije imali su značajan utjecaj na negativan prikaz Tiberija u historiografiji, odnosno široj kulturnoj percepciji. Tacit kao republikanac i senator koji proživljava Domicijanove progone zasigurno je tražio uzroke za uspon takve tiranije, dok je Svetonije pisao djelo prema mnogim izvorima i tračevima koji nisu pokazivali cijelu sliku događaja. Oba autora cijene Tiberijevu vojnu i političku karijeru sve do trenutka dok nije postao car. Svetonije, a posebno Tacit kao glavnu osobinu Tiberiju pripisuju prijetvornost čime se lako može ocrniti svaku njegovu riječ i djelo.

Za vrijeme uspona cara na prijestolje, oba autora krivo navode razloge zašto je Tiberije odgađao prihvaćanje vlasti. Tacit to pripisuje prijetvornosti, a Svetonije strahu. Nakon toga, značajan je odnos između Germanika i Tiberija, o kojemu najviše piše Tacit hvaleći Germanika i naglašavajući ljubomoru Tiberija zbog određenih poteza. Suvremena pak historiografija dubljom analizom zaključuje da su Tiberijevi postupci bili opravdani i u korist Germanika. Tacit detaljno opisuje suđenja za izdaju i očito je da mu ona služe kao osuda čitave Tiberijeve vladavine. Tiberijev zakon više su iskorištavali drugi, poput tužitelja (*delatores*), Sejana i Makrona, nego on sam. Brojku ubijenih posebno preuveličava Svetonije koji tvrdi da je svaki dan bila izvršena smrtna kazna, dok historiografija ograničava broj na pedesetak optuženih, od kojih mnogi izbjegavaju smrtnu kaznu.¹¹⁷ Što se tiče optužbi za bludnost i Tacit i Svetonije najvjerojatnije preuzimaju iste izvore bazirane na pučkim glasinama i teško je naći dokaze za takva djela. Obojica su imali ukupno negativan stav o Tiberiju, razlikuju se samo u određenim slučajevima, ali Tacitov portret će ipak ostati upamćeniji zbog njegovog historiografskog autoriteta i kvalitete. Što se tiče kritike Tiberija na osobnoj razini, tu ipak prednjači Svetonije kojemu tračevi i skandali definitivno odgovaraju njegovom anegdotalnom stilu.

Tiberijev portret doživljava reviziju u 19. i 20. stoljeću, ali, unatoč tomu, njegov negativni prikaz ostat će dominantan na širem području. Utjecaj se očituje u popularnoj kulturi i dokumentarnim filmovima,¹¹⁸ školskim udžbenicima povijesti i u općem dojmu prema caru Tiberiju. Ipak Germanik je, hvaljen od Tacita i Svetonija, prikazivan kao ideal Rimljana u slikarstvu, kiparstvu i operi 18. stoljeća te u filmovima i romanima 20. stoljeća. Iako su se Tacit i

¹¹⁷ SALMON 1944, 132-133.

¹¹⁸ Usp. npr. *Empires: The Roman Empire in the First Century*, dokumentarna serija.

Svetonije počeli puno kritičnije proučavati i dokazano su pristrani te ponekad otvoreno, svjesno ili ne, dezinformiraju. Svejedno negativan prikaz Tiberija, na kojeg su najviše utjecali Tacit i Svetonije, ostaje relevantan i danas.

6. LITERATURA

- (1) Publije Kornelije Tacit, Anali, preveo Jakov Kostović, Matica Hrvatska, Zagreb 1970.
- (2) Gaj Svetonije Trankvil, Životi i naravi dvanaest rimskih careva, preveo Dejan Acović, Dereta, Beograd 2019.
- (3) BOWMAN Alan., CHAMPLIN Edward., LINTOTT Andrew, The Cambridge ancient history volume X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69, 2nd edition, Cambridge university press, 2008.
- (4) LEVICK, Barbara, Tiberius the Politician, Routledge, London and New York, 2005.
- (5) MAŠKIN, Nikolaj Aleksandrovič, Istorija starog Rima, preveo Miroslav Marković, 10. izdanje Naučna KMD, Beograd, 2005.
- (6) KENNEY, Edward John i CLAUSEN Wendell Vernon, The Cambridge History of Classical Literature, Vol. 2: Latin Literature, Cambridge university press, 1982.
- (7) CONTE, Gian Biagio, Latin Literature: A History, Johns Hopkins University Press; 2nd edition, 1999.
- (8) BUDIMIR, Milan i FLAŠAR Miron, Pregled rimske književnosti = De auctoribus romanis, Naučna knjiga, Beograd 1986.
- (9) VRATOVIĆ, Vladimir, Rimska književnost, Biakova, Zagreb, 2008.
- (10) O'GORMAN, Ellen, Irony and misreading in Annals of Tacitus, 2nd edition, Cambridge university press, 2003.
- (11) BOARDMAN, John, GRIFFIN, Jasper, MURRAY, Oswyn, The Oxford history of the classical world, Oxford university press, 1986.
- (12) CORRIGAN, Peter A LITERARY READING OF TACITUS ANNALS 4.68-70: THE SLAYING OF TITIUS SABINUS. *Rheinisches Museum Für Philologie*, 136(3/4), 330-342., 1993. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41233921>
- (13) SHOTTER, David, Tacitus, Tiberius and Germanicus. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 17(2), 194-214., 1968. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4435025>
- (14) TOWNEND, Gavin, The Hippo Inscription and the Career of Suetonius. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 10(1), 99-109., 1961. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4434684>

(15) HOUSTON, George, Tiberius on Capri. *Greece & Rome*, 32(2), 179-196. 1985.
Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/642441>

7. BIBLIOGRAFIJA

- (1) Publije Kornelije Tacit, Anali, preveo Jakov Kostović, Matica Hrvatska, Zagreb 1970.
- (2) Gaj Svetonije Trankvil, Životi i naravi dvanaest rimskih careva, preveo Dejan Acović, Dereta, Beograd 2019.
- (3) BOWMAN Alan., CHAMPLIN Edward., LINTOTT Andrew, The Cambridge ancient history volume X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69, 2nd edition, Cambridge university press, 2008.
- (4) LEVICK, Barbara, Tiberius the Politician, Routledge, London and New York, 2005.
- (5) MAŠKIN, Nikolaj Aleksandrovič, Istorija starog Rima, preveo Miroslav Marković, 10. izdanje Naučna KMD, Beograd, 2005.
- (6) KENNEY, Edward John i CLAUSEN Wendell Vernon, The Cambridge History of Classical Literature, Vol. 2: Latin Literature, Cambridge university press, 1982.
- (7) CONTE, Gian Biagio, Latin Literature: A History, Johns Hopkins University Press; 2nd edition, 1999.
- (8) BUDIMIR, Milan i FLAŠAR Miron, Pregled rimske književnosti = De auctoribus romanis, Naučna knjiga, Beograd 1986.
- (9) VRATOVIĆ, Vladimir, Rimska književnost, Biakova, Zagreb, 2008.
- (10) O'GORMAN, Ellen, Irony and misreading in Annals of Tacitus, 2nd edition, Cambridge university press, 2003.
- (11) BOARDMAN, John, GRIFFIN, Jasper, MURRAY, Oswyn, The Oxford history of the classical world, Oxford university press, 1986.
- (12) CORRIGAN, Peter A LITERARY READING OF TACITUS ANNALS 4.68-70: THE SLAYING OF TITIUS SABINUS. *Rheinisches Museum Für Philologie*, 136(3/4), 330-342., 1993. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41233921>
- (13) SHOTTER, David, Tacitus, Tiberius and Germanicus. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 17(2), 194-214., 1968. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4435025>
- (14) TOWNEND, Gavin, The Hippo Inscription and the Career of Suetonius. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 10(1), 99-109., 1961. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4434684>

- (15) HOUSTON, George, Tiberius on Capri. *Greece & Rome*, 32(2), 179-196. 1985. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/642441>
- (16) RENDLE, John, The History of That Inimitable Monarch Tiberius, Palala Press, 2016.
- (17) HARRER, G. A., Tacitus and Tiberius. *The American Journal of Philology*, 41(1), 57-68. , 1920.
- (18) SHOTTER, D., A Group of Maiestas Cases in A. D. 21. *Hermes*, 108(2), 230-233. 1980., Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4476161>
- (19) MILLER, N, Tacitus' Narrative Technique. *Greece & Rome*,24(1), 13-22., 1977. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/642684>
- (20) EDWARDS, R., Tacitus, Tiberius and Capri. *Latomus*, 70(4), 1047-1057. 2011. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41547066>
- (21) CHILTON, C., The Roman Law of Treason under the Early Principate. *The Journal of Roman Studies*, 45, 73-81. 1955.

8. SAŽETAK

Tema ovog rada je kako su i zašto historiografi Tacit u svojim *Analima* i Svetonije u *Životima 12 careva* prikazali iznimno negativno rimskog cara Tiberija. Tiberije je do dolaska na vlast bio uspješni vojskovođa pod carem Augustom. Nakon smrti nekoliko Augustovih nasljednika, Tiberije postaje prijestolonasljednik i posvaja Germanika po Augustovoj zapovijedi. Tacit i Svetonije imaju dosta dobro mišljenje o Tiberiju kao vojskovođi, ali to mišljenje se naglo mijenja njegovim dolaskom na vlast. Autori mu prvo pripisuju ubojstvo potencijalnog konkurenta Agripe Postuma, a Tacit posebno naglašava Tiberijevu prijetvornost kroz čitavu vladavinu. Također, oba autora ističu da je Tiberije bio ljubomorani na Germanika, koji je bio iznimno popularan i kod Tacita je opisan idealistički. Autori krive Tiberija da je preko legata Pizona dao ubiti Germanika koji umire pod sumnjivim okolnostima, ali nisu postojali nikakvi dokazi za to, već samo glasine. Oba djela obiluju anegdotama gdje Tiberije biva ocrnjen i rijetko se ističu njegove pozitivne osobine. Jedna od najvažnijih tema za Tiberijeve vladavine bila su suđenja za izdaju. Tacit se posebno posvetio opisivanju ovih slučajeva, ali je vidljiva poprilična subjektivnost i često optuživanje Tiberija za nešto za što nije mogao biti kriv. Tiberije ostaje bez prijestolonasljednika i sina Druza 23. godine, a kasnije će se ispostaviti ga je dao ubiti Sejan, prefekt pretorijanaca i Tiberijev blizak suradnik. Tiberije za to nije znao te se povukao na otok Capri. Budući da je bio na otoku, Tiberijev jedini izvor informacija bio je Sejan koji stječe iznimnu političku moć u Rimu i progona vlastite neprijatelje. Tiberija 31. godine saznaje za njegovu urotu i daje ga ubiti, a Makron preuzima njegovu poziciju. Ispostavilo se da je novi prefekt još gori od svog prethodnika i Rim doživljava još progona, dok Tiberije boravi izoliran na otoku. Njegova izolacija potaknut će mnoge glasine o njegovoj perverznoj naravi, što ističu oba autora, a posebno Svetonije. Tiberije umire 37. godine pod nejasnim okolnostima, a nasljeđuje ga Kaligula koji se uz pomoć Makrona uspio izboriti za taj položaj.

Historiografija je dugo pamtila ovakav portret cara Tiberija prezentiran od velikog historioografa Tacita i Svetonija. Ipak, u 19. i 20. stoljeću car biva donekle rehabilitiran i djela su sagledana kritičnije. Njihov portret Tiberija, makar osporavan, svejedno ostaje relevantan i danas.